

L'ierta da navigaturs dal mund

Passà colonial e promoziun actuala dal linguatg ollandais-flam

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Ils 9 da settember 1980 han la Belgia ed ils Pajais bass (10 e 16 milliuns olmas) fundà la «Nederlandse Taalunie» (Uniun linguistica flama-ollandaisa, Ulfo) per tgirar e promover ensemen il linguatg cuminaivel.** Gist avant la festa dal 25avel anniversari ha l'Ulfo publictà in rapport d'actività per 2004 e 2005 (1) sco «tussenbalans» (bilantscha intermedia). Grazia al diever consequent da l'informatica po l'Ulfo derasar l'enconuschienscha da ses linguatg, il 'Nederlands' en l'intschess francofon da Belgia (Vallonia, 3,4 milliuns olmas) ed en l'ester. Dal punct da vista geografic sa splega lezza promoziun en trais circuls.

L'emprim cumpiglia la Flandra franzosa e las sdrimas da cunfin en ils pajais federativs da Saxonia bassa e Rain dal nord-Vestfalia. Il segund cumpiglia l'intschess da l'Uniun europeana (UE), cunzunt la Frantscha, Spagna e Portugal, dentant er auters pajais sper il mar, numnadamain il Danemarc, la Norvegia e Pologna. Il terz circol è vegnì da curt fitg relevant; i sa tracta d'anteriuras colonias ollandaisas sco l'Indonesia, l'Africa dal sid e cunzunt il Suriname en l'America dal sid, commember da l'Ulfo dapi 2004. Per chapir las fadias da l'Ulfo, ston ins far endament l'istorgia coloniala dals Pajais bass dapi la fin dal 16avel tschientaner e l'expansiun da Frantscha en Flandra dapi il 17avel.

In imperi sin quatter continents

«Foe, spad'haun indürà, plü mal, / Ilg Niderland e Portugal, / Haun miss lur'vit'e saung à quâ / Per congüstar la LIBERTAT»: La «Chanzun da la libertà» da Martinus ex Martinis da Ramosch (1619–1668) fa endament ils cumbats dals Ollandais per rumper il giuf politic e religius dals retgs spagnols. 1579 ad Utrecht han deputads da Gelderlanda, l'Ollanda, Zeelanda, la citad d'Utrecht e conturns suttascriit in patg d'uniun perpetna basà sin las libertads regiunalas ed il scumond da mintga persecuziun religiosa. Tiers èn lura vegnids la Frisia, l'Overijssel e la citad da Groningen cun ses conturns. Cun l'ir dal temp è naschida la Republica dals set Pajais bass unids, «ina sort stadi tuttafatg nova (...). Suveranas eran las assembleas regiunalas» (2). La libertad ha manà «ina prosperità

economica che ha sa mussada cunzunt areguard il commerzi e la navigaziun (...). 1602 han ins fundà la Cumpagnia unida da las Indias da l'ost (...) che ha survegnì il monopol mercantil a l'ost dal Cap da la buna speranza (...). 1605 ha Steven van den Haghen francà definitivamain la pussanza da la cumpagnia en l'insla d'Ambon (...). Ils Portugais èn vegnids stgatschads era d'autras inslas» (3). La cumpagnia ha conquistà ed explotà ina gronda part da l'Indonesia d'oz enfin a sia liquidaziun 1799. Plinavant ha la fundà 1652 ina colonia ollandaisa sper il Cap da la buna speranza; pli tard èn vegnids natiers era colonists tudestgs e franzos. 1667 ha la republica acquistà il Suriname.

Il 19avel e 20avel tschientaner

1795–1813 ha la Frantscha dominà l'Ollanda; ils victurs da 1813 han lura restaurà l'indipendenza dal pajais sco reginam dals Pajais bass, cun ils possess da Suriname e da l'Indonesia, ma senza la colonia dal Cap, surlaschada a la Gronda Bretagna. Durant il 19avel tschientaner han ils descendents dals colonists clamads da la cumpagnia prendi possess d'in vast intschess enfin al cunfin dal Moçambique portugais. En lur bucca ha l'ollandais sa transfurmà; i han lura stgaffi ina coinea e numnà l'idiom nov «Afrikaans», pia simplamain «african». 1910 è naschida l'Africa dal sid, l'emprim sco uniun. En il 19avel tschientaner han ils Pajais bass conquistà las parts principalas da quai che furma oz l'Indonesia; pervi dal clima è il pajais restà ina colonia d'exploziun cun fitg paucs avdants ollandais. La rigurusadad dal domini alv ha ispirà il roman critic «Max Havelaer» d'Eduard Douwes Dekker «Multatuli» (1820–1887). 1949 han ils Pajais bass reconuschì l'indipendenza da l'Indonesia. En Suriname ha l'administraziun coloniala promovì l'immigraziun: «Gruppas pitschnas da Chinais, Portugais e glieud da las Antillas, dieschmillis avdants da l'India britannica e Java» (4). Il Suriname è vegnì independent 1975; pervi da sia populaziun ordvart maschadada e dals numerus Surinamais en ils Pajais bass ha il pajais (oz 433 000 olmas) tschernì l'ollandais sco lingua d'uffizi e da cultura.

En pajais lontans ed en l'UE

Il «Nederlands» è pia in linguatg inter-

naziun, uffizial en ils Pajais bass, la Belgia ed il Suriname. Ses stretg parent «Afrikaans» vegn duvrà en l'Africa dal sid sper pliras autras linguas. En schaner 2005 ha l'Ulfo deditgà ses congress a l'instrucziun da l'ollandais e per ollandais en Suriname, cun var 150 participants ord la magistraglia dal pajais. En october 2005 duai cumparair ina glista da plets, cun t. a. 500 duvrads en Suriname e nunenconuschents en Flandra ed en ils Pajais bass. Il rapport intermediar da l'Ulfo descriva la cooperaziun cun l'Africa dal sid sco suonda: «I sa tracta cunzunt da barat tar expertisas areguard la plurilinguitad e las applicaziuns linguisticas da la tecnica. Grazia a la parentella stretga pon ins duvrar per l'«Afrikaans» blier da quai ch'ins ha elavurà en Flandra ed ils Pajais bass. Tar contacts uffizials han ils trais pajais sa declerads pronts da cooperar (...). I sa tracta cunzunt da projects areguard la tecnica applitgada als linguatgs» (p. 18).

La cooperaziun cun l'Indonesia è blier pli veglia e concreta: «En settember 2005 ha lieu a Jakarta in'emna deditgada al flam-ollandais, organisada (...) da l'Ulfo e dal rom 'Nederlands' da l'università (...) cun in congress per festivar ils 35 onns dal rom» (p. 18). 2004 è cumparì in dicziunari 'Nederlands'-indonais. In segund circol perturga l'UE. 2004 ha l'Ulfo sa concentrada sin la Spagna ed il Portugal. Ella ha «elavurà in website per la magistraglia iberica da 'Nederlands', sviluppa per ella in curs da perfecziunament, organisà in curs spezial da litteratura durant la stad e concepì in program da flam-ollandais per ils studis linguisticas da 'bachelor' e 'master' en Spagna. Tut quai vegn elavurà vinavant en 2005. A medem temp ha l'Ulfo inventarisà la situaziun dal linguatg en las universitads franzosas. I resorta ch'i han ina magistraglia fitg stgarsa che deriva cunzunt da Flandra e dals Pajais bass. Era geograficamain n'è la repartiziun betg uschè buna; ils studis da 'Nederlands' sa concentreschan en las universitads da Lille, Strassburg e Paris» (p. 18). 2004 èn cumparids quatter dicziunaris per translatar en danais e portugais e da quests linguatgs. 2005 duain cumparair puspè quatter; resguardond questa giada il norvegais e polac.

Sur ils cunfins da stadi

En l'Engiadina Bassa e la Val Müstair

crescha ad in crescer la cooperaziun transcunfinala. Quai constat tant pli aifer l'UE, sper ils cunfins da Flandra e quels dals Pajais bass. I s'enclegia che l'Ulfo fa part da lez svilup. Ella ha stgaffi in center da documentaziun per l'instrucziun da 'Nederlands' en las sdrimas da cunfin, nua ch'ella organisescha 2005 «ina conferenza d'experts davart l'instrucziun bilingua ed ina scolaziun da perfecziunament correspondent» (p. 19).

En talas sdrimas da Germania ha l'ULFO gidà 2004 a perfecziunar la magistraglia. Dentant vali cunzunt la paina da relevar la promoziun dal linguatg cuminaivel en ina part da la Flandra istorica situada en Frantscha, tranter il Mar dal nord, il cunfin beltg ed il curs aut dal flum Lys/Leie. Retg Ludovic XIV (1638–1715) ha annectà lezza sdrima in pau a la giada. Suentar la segunda guerra mundiala ha il naziunalissem franzos victorius cumbatì tut quai che savurava da ragischs germanas aifer ses cunfins, saja quai en l'Alsazia u en il «Nord». «Durant onns n'hai dà nagina pussaivladad d'emprender 'Nederlands' en la Flandra franzosa, dano dus curs uffizials a las universitads da Lille ed in curs da saira, er a Lille, organisà dal Consulat beltg» (5).

La citad da Lille è situada sper il cunfin linguistic. Per promover il linguatg tradiziunel sin basa privata è naschì 1947 en la Flandra beltga in «Comité per la Flandra franzosa» (CFF) che ha organisà indumbrabels curs gratuits da linguatg en la sdrima. Cun sia perseveranza ha'l obtegnì 1999 la naschienscha dal center didactic «Maison du Néerlandais / Huis van het Nederlands» a Bailleul/Belle (13 000 olmas), citad da cunfin (6), cun l'agid da l'Ulfo, la vischnanca ospitanta, las autoritads scolasticas localas ed il pajais federativ beltg da Flandra. Il CFF ha er elavurà ina videocassetta per flam, cun suttitels franzos, entitulada «En Flandre», davart la Flandra franzosa.

Il davos pled: Bilinguitad!

Ils 26 da settember 2004 a Bailleul/Belle era Geert Bourgeois, minister da Flandra, giast dal CFF al 57avel di da cultura da la Flandra franzosa. En sia allocuziun n'ha Bourgeois betg mastgà ils plets; el ha sa legrà da vesair la bandiera melna da Flandra cun il liun nair en plis lieus da la citad: «Pas-

sa traitatschient onns suenter l'anneziun discurr'ins puspè 'Nederlands' qua en mintga chantun. Suentar passa traitatschient onns è il liun flam puspè in bain cuminaivel (...). Qua simbolisescha'l in'identità persa e conquistada (...). Avant mo tschinquanta onns discurrivan anc 90% da la populaziun flam, malgrad traitatschient onns da 'verfransing' (squitsch linguistic franzos) (...). La generaziun che discurriva anc flam en l'infanzia tschertga oz sias ragischs, ed ina generaziun nova emprenda 'Nederlands'. Sco minister flam vi jau segir sustegnair lez svilup e strenscher ils lioms tranter la Flandra e la Flandra franzosa (...). Sco minister da turissem vi jau lavurar per schlargiar las activitads turisticas cuminaivlas» (7). Lez pled d'in minister dal pajais federativ flam en ina festa culturala da la Flandra franzosa resulta dal svilup favuraivel da Belgia en la segunda mesadad dal tschientaner passà.

Qua ves'ins era tar ils trais curs da stad da l'Ulfo da mintgin trais emnas. Il pli vegl, quel da Zeist sper Utrecht, datti mintg'onn dapi 1955. Tschels dus èn naschids pli tard, e quai a Gent e Hasselt, pia en Flandra. Pertge datti dus en Flandra e mo in en ils Pajais bass? La resposta è evidenta. La giuventetgna francofona da Belgia (Vallonia e Bruxelles) ch'entra en la vita professiunala fa stim che sias noziuns scolasticas da 'Nederlands' na tanschan betg per far carriera en in stadi cun maiorità flama. I ston pia sa perfecziunar en lez linguatg. Il davos pled n'han la finala betg Ludovic XIV e quels che han conquistà la Flandra e l'Ollanda avant var duatschient onns. Il davos pled ha la bilinguitad.

- 1) **Nederlandse Taalunie, De Taalunie in 2004 e 2005 – een tussenbalans. Den Haag 2005. Adressa: Lange Voorhout 19, Postbus 10595, NL-2501 HN Den Haag. Fax 0031 70 365 98 18. Posta electronica: info@taalunie.org. Internet: www.taalunieversum.org**
- 2) **Kalendarium. Geschiedenis van de Lage Landen in jaartallen. 9avla ediziun. Utrecht (Het Spectrum, ISBN 90 274 67757) 1999, p. 90.**
- 3) **Kalendarium (sco nota 2), p. 99.**
- 4) **Kalendarium (sco nota 2), p. 280.**
- 5) **Dirk Verbeke en: «KFV-Mededelingen», mars-matg 2005, p. 3. Adressa: Dirk Verbeke, Kerelsstraat 11, B-8790 Waregem/Flandra. Telefon e fax: (0032) (0) 51 20 55 08. Posta electronica: kfv.fransvlaanderen@skynet.be**
- 6) **Adressa: 37 rue d'Ypres, F-59270 Bailleul/Belle. Posta electronica: mnl.bailleul@free.fr. Internet: http://mnl.bailleul.free.fr**
- 7) **Cità en: «KFV-Mededelingen», december 2004, pp. 20-21.**